

УДК 332.142

Бойченко В. С.

*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри управління персоналом і економіки праці
Запорізького національного технічного університету*

Boychenko V. S.

*Candidate of Economic Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer of Personnel Management and Labour Economics Department
Zaporizhzhya National Technical University*

СУТНІСТЬ ПРОЦЕСУ РЕФОРМУВАННЯ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ РЕГІОНУ

THE ESSENCE OF THE REFORMING PROCESS OF THE MANAGEMENT OF REGION DEVELOPMENT

Анотація. У роботі розглянуто сутність понять «зміна», «реформа», «модернізація», «трансформація». Наведено порівняльну характеристику понять «реформування», «модернізація» та «трансформація» як моделей управління процесами суспільних змін. Вивчено сутність та основні принципи реформування управління розвитком регіону. Виділено складові реформування управління розвитком регіону.

Ключові слова: регіон, розвиток, управління, реформування, зміна, модернізація, трансформація.

Вступ та Постановка проблеми. Управління розвитком регіону (далі – УРР) – це вплив суб'єкта управління з метою підвищення рівня життя мешканців регіону та створення умов для економічного розвитку регіону на об'єкт управління за допомогою правових, економічних, фінансових, організаційних та інформаційних важелів відповідно до Конституції, Законів, інших законодавчих актів України, стратегій та програм розвитку регіону [1, с. 194].

Нині розвиток регіону повинен бути основою регіональної політики, головними напрямками якої перш за все є: стимулювання економічного розвитку, зниження диференціації в рівні та якості життя мешканців, інвестування

в інфраструктуру регіону тощо [2, с. 60]. Тобто питання реформування управління розвитком регіону займає ключове місце у системі регіональної політики України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням питань щодо реформування управління розвитком регіону займаються багато науковців. Так, сутність проблеми реформування УРР розглядали такі вчені, як: В.В. Гройсман [3], В.П. Козуб [4], А. Попок [5], В.В. Цветков [6], С.І. Чернов [7] та багато інших. Складність реформування УРР розглядали: С.О. Біла [8], Є.О. Бойко та О.Є. Гросинська [9], З.С. Варналій [10] та інші, праці яких мають теоретичну та практичну значимість.

Метою статті є вивчення сутності процесу реформування управління розвитком регіону.

Результати дослідження. Вивчення сутності процесу реформування УРР необхідно починати з уточнення визначення сутності реформування. Цей термін, незважаючи на свою вживаність, не пояснений достеменно і досі, він часто замінюється близькими за значеннями поняттями, зокрема, такими як «зміна», «модернізація», «трансформація» тощо.

Передусім розглянемо сутність поняття «зміна», оскільки, по-перше, «реформування», «модернізація» та «трансформація» визначаються через «зміну» – основну категорію аналізу всіх процесів [11, с. 28], по-друге, усі ці терміни є основними моделями управління процесами суспільних змін [12, с. 57]. Так, «зміна» розглядається як:

1) перетворення:

– «перетворення в дещо інше» [13, с. 768];

– «перетворення в інше, перетворення одного якісного визначеного буття в якісно інше визначене буття» [14, с. 590];

2) перехід:

– «категорія філософського дискурсу, яка характеризує стан, альтернативний стабільності, перехід від одного стану в інший, зміну змісту в часі» [15, с. 87];

– «найбільш загальна форма буття усіх об'єктів та явищ, яка представляє усіякий рух та взаємодію, перехід від одного стану в інший» [16, с. 202].

Отже, виходячи з тлумачення поняття «зміна» видно, що у філософських словниках воно трактується або як перетворення, або як перехід. Тобто, на нашу думку, «зміна» – це рух від уже існуючого стабільного стану об'єкта, явища тощо до його нового, більш прогресивного стану, який відбувається у певний проміжок часу.

Наступним термінологічним поняттям, яке потребує детального вивчення, є безпосередньо «реформування», основою якого є поняття «реформа»:

1) «характеризується узаконеністю перетворювальних нововведень (легітимністю), що одночасно є чи й не найважливішою її ознакою та умовою цивілізованого проведення реформ» [17, с. 77];

2) «процес перетворення, зміни існуючої системи утворення зі збереженням незмінної основи» [18];

3) «результат дій певних суб'єктів перетворень, пов'язана з прогресивними змінами в суспільстві та має еволюційний характер розвитку» [19, с. 22-23];

4) «спосіб зміни суспільного строю, соціального інституту або окремого, значущого для суспільства явища, яка здійснюється управлінською (владною) структурою з чітким усвідомленням мети перетворення» [16, с. 491];

5) «перетворення, зміна змісту окремого соціального (політичного, економічного, культурного) об'єкта або процесу без зміни його форми або форми без зміни його змісту, або змістовні та формальні зміни без перетворення тих або інших інакших основ – суспільних, економічних та інших відносин» [20, с. 450];

6) «істотна зміна, метою якої є «поліпшення» [21, с. 69];

7) «перетворення, зміна, перебудова чого-небудь, що проводиться переважно законодавчим шляхом» [22, с. 347].

Тобто, виходячи з основних трактувань поняття «зміна» та «реформа», виявлено, що зміна є родовим поняттям до реформи, оскільки, як вважають деякі науковці [23, с. 76; 24, с. 11], з думкою яких ми погоджуємося, майже в усіх своїх проявах реформа визначається через поняття «зміна». Відзначено, що реформа, на відміну від зміни, це умисний намір і відповідна до цього дія, яка у підсумку повинна мати позитивні результати.

Отже, виходячи з трактувань поняття «реформа», під «реформуванням» будемо розуміти процес зміни соці-

ально-економічного, політико-правового або іншого явища, який зберігає незмінним його форму або зміст та метою якого є перетворення цього явища на більш прогресивне, досконале, ефективне та таке, яке вимагає сучасності.

У цьому ряду перебуває практика застосування поняття «модернізація», яке трактується як:

1) «збірне поняття сучасного соціального знання, яке характеризує різні соціальні процеси та явища, які супроводжуються становленням індустріального суспільства західного типу, динаміку руху до цієї моделі країн «третього світу» та пострадянських держав» [25, с. 341];

2) «сукупність економічних, демографічних, психологічних та політичних змін, які зазнає суспільство традиційного типу у процесі його трансформації в суспільство сучасного типу» [20, с. 597];

3) «удосконалення окремих елементів системи» [11, с. 27];

4) «удосконалення, поліпшення, оновлення об'єкту, приведення його у відповідність до нових вимог та норм, технічних умов, показників якості» [26];

5) «удосконалення, поліпшення, оновлення машин, устаткування, технологічних процесів у відповідності до новітніх досягнень науки та техніки, вимог та норм, технічних умов» [27];

6) «процес цілеспрямованого системного перетворення, велика кількість одночасних змін у різних сферах соціуму, економічних, політичних, культурних, соціальних і науково-технічних механізмів розвитку суспільства, тобто це будь-яке динамічне, свідомо регульоване і якісне покращення у економічній та політичній сферах» [28, с. 150].

Аналіз наукових дефініцій «модернізація» дав змогу виявити, що це удосконалення, поліпшення, перетворення або оновлення окремих елементів соціально-економічної, політико-правової або іншої системи, яке відбувається у процесі трансформації цієї системи.

На нашу думку, у понятті «модернізація» тим чи іншим чином закладено поняття «трансформація», тому розглянемо основні трактування останнього:

1) за процесним підходом, це:

– «багатоплощинний і довготривалий процес пристосування, змін і водночас упровадження інновацій» [23, с. 77];

– «процес безперервного перетворення, видозміни систем, який охоплює системи всіх рівнів (мікро-, мезо-, макро-, мега-) в їхній єдності, взаємозв'язку і взаємопроникненні, оскільки їх розвиток формує єдиний процес економічного руху, зміни» [29, с. 27];

– «процес виникнення, зникнення чи зміни елементів або зв'язків в економічній системі» [30, с. 11];

2) за системним підходом (система економіки, яка безперервно змінюється), це:

– «якісні перетворення економічної системи, її вихід за межі стабільного функціонування і перехід у стан нерівноваги, кількісних і якісних змін різної інтенсивності та спрямованості» [31, с. 359];

– «дискретний процес якісної зміни системи, коли трансформація є тільки результатом системних змін» [32, с. 8];

– у широкому розумінні «всезагальна форма розвитку економічних систем, пов'язаних з їх еволюційними та революційними перетвореннями, постійними переходами від стійкого до нестійкого стану та навпаки». У вузькому розумінні «внутрішня складова процесу загальної еволюції, пов'язаною з порушенням рівноваги та поступовості, невизначеністю, незавершеністю, альтернативністю розвитку, наявністю особливих форм та специфічних елементів перехідних структур» [33, с. 7].

Уточнення визначення поняття «трансформація» на основі аналізу наявних наукових підходів та з урахуванням смислових змін дало можливість виявити, що реформування виділяється від трансформації своєю спрямованістю й тим, що воно спрямовано на досягнення мети.

Отже, аналізуючи наукову літературу [34, с. 52; 12, с. 58] та спираючись на власні твердження, порівнюємо поняття «реформування», «модернізація» та «трансформація» як моделей управління процесами суспільних змін (табл. 1).

Тобто реформування передбачає суттєву зміну. З усіх наведених термінів саме поняття «реформування» містить найбільший рівень суттєвості, оскільки воно передбачає осмислений цілеспрямований процес, до якого певний суб'єкт докладає зусиль, аби досягти запланованих результатів.

Питання щодо реформування УРР підіймається майже з початку становлення України як самостійної незалежної держави, однак одним із перших вагомий внесок зробив авторський колектив під науковим керівництвом В.В. Цветкова, опублікувавши одну із перших вітчизняних монографій (1998 рік), яка була присвячена проблемам і перспективам реформування державного управління в Україні. У науковій праці наголошується на тому, що «сучасна ситуація потребує посилення уваги до вироблення такої складової державної політики, як регіональна політика (зосередження економічної і політичної цілісності України, управління формуванням регіональних ринків, розвиток депресивних територій і т. п.)» [6, с. 174].

Нині питанням реформування УРР займаються і працівники обласних та місцевих рад. Так, С.І. Чернов наголошує на тому, що необхідно підвищити ефективність управління розвитком регіонів, а для цього певного реформування потребує вся система територіальної організації влади [7].

Зазначено, що реформування управління регіоном потребує комплексного всебічного підходу до справи, який буде включати визначення основних етапів проведення реформування та який повинен враховувати такі аспекти:

- адміністративно-територіальний аспект проведення реформування;
- регіональну структуру і розвиток регіонального самоврядування;
- державний внутрішній фінансовий контроль під час проведення реформування;
- виконавчу вертикаль і децентралізацію функцій центральних органів виконавчої влади;
- реформування бюджетної системи на місцевому рівні [35].

Окрім того, відзначено, що реформування управління розвитком регіону, як і сам процес УРР, має ґрунтуватися на відповідних принципах, а саме:

– субсидіарності, який передбачає самостійність та відповідальність регіональної влади у здійсненні своїх повноважень шляхом використання власних ресурсів регіону та звертання по допомогу до національної влади, коли місцевих ресурсів недостатньо;

– децентралізації, який тісно пов'язаний з принципом субсидіарності та передбачає делегування повноважень, водночас сприяючи ефективності витрачання коштів та співпраці. Децентралізація державного управління – це процес передання відповідальності за планування та реалізацію ресурсного забезпечення, розподілу й інших компонентів процесу соціального управління від центральних органів державної влади до регіональних [10, с. 96, 102];

– відкритості – забезпечує прозорість і підзвітність процесу вироблення політики регіонального розвитку, особливо стосовно перерозподілу ресурсів;

– демократизму – участь мешканців регіону, територіальних громад, регіональних співтовариств у здійсненні управління [36].

Отже, сутність та мета реформування УРР полягає у такому:

1) В.В. Гройсман вважає, що суть реформування УРР полягає у тому, щоб надати громадам (містам, селищам та селам) такі повноваження і ресурси, які сприятимуть ефективному розвитку регіону, а також дадуть можливість обирати свою владу і контролювати ефективність її роботи [3];

2) А. Попок стверджує, що реформування УРР – це «перехід від традиційних цінностей до нових – гнучких і ефективних систем управління, здатних легко адаптуватися до зовнішнього середовища, що швидко змінюється» [5, с. 15];

3) В.П. Козуб пише, що метою реформування УРР – є «поетапне створення системи державного управління, яка забезпечить становлення України як високорозвинутої, правової, цивілізованої європейської держави з високим рівнем життя, соціальної стабільності, культури та демократії, це дозволить їй стати впливовим чинником у світі та Європі» [4].

Однак, аналізуючи вищенаведені бачення сутності реформування УРР та погоджуючись з думкою Є.О. Бойко та О.С. Гросицької [9, с. 60-61], вважаємо, що складність реформування управління розвитком регіону полягає у тому, що для реалізації стратегічних завдань регіональної політики цей процес повинен передбачати дотримання системності, комплексності та враховувати всі складові цього процесу, серед яких можна виділити:

Таблиця 1

Порівняльна характеристика понять «реформування», «модернізація» та «трансформація»

Характеристика	«Реформування»	«Модернізація»	«Трансформація»
Суттєвість процесу	+	-	+
Мета	Поліпшення системи	Поліпшення системи	Поліпшення системи
Участь у політичному процесі	Повністю	Частково	Частково
Вид процесу зміни	Переважає природна складова	Переважає штучна складова, природна враховується в меншій ступені	Природна складова майже відсутня
Запозиченість ідей	Вітчизняні та закордонні	Вітчизняні та закордонні	Переважно закордонні
Період за який протікають процеси	Від 10 років	До 10-20 років	До 5-10 років
Рівень, на якому використовується	Макро- та мезорівень	Макро-, мезо- та мікрорівень	Макро-, мезо- та мікрорівень
Комплексність процесу	+	-	+/-

– удосконалення інституційно-правового забезпечення, інструментами якого є законодавче підґрунтя; інституційна підтримка врядування; інституційно-правове підґрунтя формування та реалізації механізму співпраці регіонів, їх кооперації та інтеграції; інституційно-правове забезпечення використання наявного ресурсного потенціалу регіону [8, с. 27-27];

– формування стратегічних пріоритетів розвитку регіонів;

– застосування індикативного планування;

– впровадження систематичного моніторингу розвитку регіону.

Тобто реформування управління розвитком регіону – це процес зміни впливу суб'єкта управління на об'єкт управління за допомогою правових, економічних, фінансових, організаційних та інформаційних важелів, який зберігає незмінними форму або зміст такого управління та метою якого є розвиток регіону у всіх галузях.

Висновки. Таким чином, реформування управління розвитком регіону є основоположним чинником розвитку економіки, оскільки без зміни принципів та методів управління неможливої подальший соціально-економічний та політико-правовий розвиток держави. Результати теоретичних досліджень щодо змісту реформування УРР дали змогу виявити, що цей процес єдине усі складові елементи об'єкта управління, його внутрішні процеси та зв'язки.

Однак зазначено, що для забезпечення відповідного реформування УРР, яке сприятиме сталому розвитку окремого регіону, так і держави, загалом воно повинно забезпечуватися відповідними умовами й факторами, які ґрунтуються на дослідженні відповідного забезпечення управління розвитком регіону. Відзначено, що одним і найголовнішим видом такого забезпечення є організаційно-економічне, оскільки воно сприятиме ефективній функціональній діяльності.

Список використаних джерел:

1. Бойченко В.С. Теоретичні засади вивчення елементів управління розвитком регіону / В.С. Бойченко // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки», 2014. – Вип. 9. – Ч. 1. – С. 191-195.
2. Ускова Т.В. Управление устойчивым развитием региона [Текст] : монографія / Т.В. Ускова. – Вологда : ИСЭРТ РАН, 2009. – 355 с.
3. Гройсман В. В 2014 році ми маємо змінити систему управління країною і дати владу громадам. [Електронний ресурс] / Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України. – Режим доступу : <http://www.minregion.gov.ua/news/1test728081/?print=1>.
4. Козуб В.П. Трансформація системи публічного адміністрування на основі інструментарію адміністративної реформи [Електронний ресурс] / Державне будівництво. – 2010. – № 2. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/DeBu_2010_2_7.pdf.
5. Попок А. Сучасні підходи до здійснення реформування державного управління: досвід зарубіжних країн / А. Попок // Вісник національної академії державного управління. – 2012. – № 2. – С. 13-20.
6. Реформування державного управління в Україні: проблеми і перспективи [Текст] : монографія / наук. кер. авт. кол. В.В. Цветков. – К. : Оріони, 1998. – 364 с.
7. Чернов С.І. В результаті реформи отримаємо збалансовано і ефективну систему регіонального управління [Електронний ресурс] / Сайт Харківської обласної ради. – 2013. – Режим доступу : <http://www.oblrada.kharkov.ua/uk/article/s-chernov-v-rezultati-reformu-otrymayemo-zbalansovanu-i-efektyvnu-sistemu-rehionalnoho-2399.html>.
8. Регіони України у післякризовий період: ризики та перспективи розвитку [Текст] : аналіт. доп. / С.О. Біла, О.В. Шевченко, В.І. Жук, М.О. Кушнір [та ін.] ; за ред. С.О. Білої. – К. : НІСД, 2011. – 38 с.
9. Бойко С.О. Шляхи удосконалення державного управління регіональним розвитком / С.О. Бойко, О.Є. Гросицька // Вісник Харківського національного аграрного університету ім. В.В. Докучаєва. Сер.: Економічні науки. – 2013. – № 6. – С. 60-69.
10. Державна регіональна політика України: особливості та стратегічні пріоритети [Текст] : монографія / за ред. З.С. Варналя. – К. : НІСД, 2007. – 820 с.
11. Шихненко К. Розвиток теорії освітніх змін в англійських країнах / К. Шихненко // Порівняльно-педагогічні студії. – 2011. – № 2(8). – С. 26-32.
12. Метелева Е.Р. Модернізація, трансформація, реформа / Е.Р. Метелева // Стратегія Росії. – 2011. – № 2. – Стратегія Росії. – 2011. – № 2(86). – С. 55-64.
13. Філософія: Енциклопедический словарь. / Под ред. А.А. Ивина. – М. : Гардарики, 2004. – 1072 с.
14. Філософський енциклопедический словарь / Под ред. Ильичева Л.Ф., Федосеева П.Н. и др. – М. : Советская энциклопедия, 1983. – 836 с.
15. Новая философская энциклопедия : В 4 т. / Ин-т философии РАН, Нац. общ.-научн. Фонд ; Научно-ред. совет: предс. В.С. Степин. – М. : Мысль, 2010. – Т. II. – 634 с.
16. Філософський словарь / Под ред. И.Т. Фролова. – 7-е изд., перераб. и доп. – М. : Республика, 2001. – 719 с.
17. Василюк А. Проблеми аналізу освітніх реформ / А. Василюк // Вища шк. – 2009. – № 9. – С. 76-82.
18. Реформа [Електронний ресурс] / Основы духовной культуры (энциклопедический словарь педагога). – Режим доступа : http://spiritual_culture.academic.ru/1861/Реформирование_образования.
19. Камінська Л.Ф. Соціальна зумовленість та механізм впровадження освітніх реформ : дис. ... канд. філософ. наук : спец. 22.00.04 / Камінська Л.Ф.; Київський національний університет ім. Тараса Шевченка. – К., 2002. – 172 с.
20. Новая философская энциклопедия : В 4 т. / Ин-т философии РАН, Нац. общ.-научн. Фонд ; Научно-ред. совет: предс. В.С. Степин. – М. : Мысль, 2010. – Т. III. – 692 с.
21. Ляшенко Л.М. Реформування професійної освіти в Фінляндії в умовах глобалізаційних процесів : дис. ... кан-та пед. наук : спец. 13.00.04 / Інститут вищої освіти Академії педагогічних наук України / Ляшенко Л.М. – К., 2003. – 163 с.
22. Словник іншомовних слів / уклад.: С.М. Морозов, Л.М. Шкарапута. – К. : Наукова думка, 2000. – 680 с.
23. Василюк А. Проблеми аналізу освітніх реформ / А. Василюк // Вища шк. – 2009. – № 9. – С. 76-82.
24. Сбруєва А.А. Тенденції реформування середньої освіти розвинених англійських країн в контексті глобалізації (90-ті рр. ХХ–початок ХХІ ст.) [Текст] : монографія / А.А. Сбруєва. – Суми : ВАТ «Сумська обласна друкарня» ; Видавництво «Козацький вал», 2004. – 500 с.

25. Петренко Е.Л. Философский словарь / Под ред. И.Т. Фролова. – 7-е изд., перераб. и доп. – М. : Республика, 2001. – 719 с.
26. Модернизация [Электронный ресурс] / Экономический словарь. – Режим доступа : http://dic.academic.ru/dic.nsf/econ_dict/9238.
27. Модернизация [Электронный ресурс] / Словарь бизнес-терминов. – 2001. – Режим доступа : <http://dic.academic.ru/dic.nsf/business/7915>.
28. Язлюк Б.О. Стратегії модернізації як напрям інноваційного підвищення соціально-економічної безпеки та подолання асиметрії регіонів / Б.О. Язлюк // Інноваційна економіка. – 2013. – № 3(41). – С. 149-153.
29. Любимцева С.В. Трансформация экономических систем: направления, тенденции, перспективы : дис. ... докт. экон. наук / С.В. Любимцева. – М., 2004. – 332 с.
30. Щербак А.В. Трансформация экономических систем в условиях глобализации : автореф. дис. ... канд. экон. наук / А.В. Щербак. – СПб., 2006. – 19 с.
31. Грищенко Г.О. Трансформація фінансово-економічних систем: теоретичні положення / Г.О. Грищенко, М. Й. Головка // Вісник ЖДТУ. – 2012. – С. 359-363.
32. Мартынов А. Об обновленной концепции экономической трансформации / А. Мартынов // Общество и экономика. – 2011. – № 04-05. – С. 5-36.
33. Гражевська Н.І. Трансформація економічних систем в умовах глобалізації : автореф. дис. ... докт. экон. наук : спец. 08.00.01. «Економічна теорія та історія економічної думки» / Н.І. Гражевська. – К., 2009. – 29 с.
34. Пасько Н.А. Сутність та відмінні ознаки реформ вищої освіти / Н.А. Пасько // Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки. – 2013. – № 2. – С. 49-56.
35. Бутник О. Адміністративна реформа і місцеве самоврядування в Україні [Електронний ресурс] / Центр політико-правових реформ. – Режим доступу : <http://pravo.org.ua/publiczna-administratsiia/administratyvna-reforma/1692-administratyvna-reforma-i-mistseve-samovriaduvannia-v-ukraini.html>.
36. Досвід країн Вишеградської групи: політика ефективного регіонального розвитку [Електронний ресурс] / Center for Regional Policy Studies. – 2011. – Режим доступу : <http://crps.sumynews.com/publications/item/85-dosvid-krayin-vyshegradskoyi-grupy-vprovadzheniya-polityky-efektyvnogo-regionalnogo-rozvytku.html>.

Аннотация. В работе рассмотрена сущность понятий «изменение», «реформа», «модернизация», «трансформация». Приведена сравнительная характеристика понятий «реформирование», «модернизация» и «трансформация» как моделей управления процессами общественных изменений. Изучены сущность и основные принципы реформирования управления развитием региона. Выделены составляющие реформирования управления развитием региона.

Ключевые слова: регион, развитие, управление, реформирование, изменение, модернизация, трансформация.

Summary. In this work deals with the essence of «change», «reform», «modernization», «transformation» concepts. It's given the comparative characteristics of «reformation», «modernization» and «transformation» concepts as management models for social change. It's studied the essence and basic principles of reforming the management of development the region. It is highlighted components of reforming the management of development the region.

Key words: region, development, management, reformation, change, modernization, transformation.